

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA‘LIMI MARKAZI

Q. USMONOV, M. SODIQOV

O‘ZBEKISTON TARIXI

(1917—1991-yillar)

Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari
1-bosqich o‘quvchilari uchun darslik

To‘ldirilgan oltinchi nashri

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT —2014

UO‘K 94 (575.1)
KBK 63.3 (BU)ya 721
U–62

M a s ’ u l m u h a r r i r
tarix fanlari nomzodi *Q. RAJABOV*

T a q r i z c h i l a r:
tarix fanlari doktori, professor *B. SIDDIQOV*,
tarix fanlari nomzodi *B. ABDULLAYEV*

U–62 **Usmonov Q., Sodiqov M.**

O‘zbekiston tarixi (1917—1991-yillar): Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari 1-bosqich o‘quvchilari uchun darslik / Mas’ul muharrir: Q. Rajabov.— T.: «Sharq», 2014.— 224 b.

Sarl. oldida: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi
1. Muallifdosh.

ISBN 978-9943-26-093-1

UO‘K 94 (575.1)
KBK 63.3 (BU)ya 721

ISBN 978-9943-26-093-1

© Q. Usmonov, M. Sodiqov, 2008.
© «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi
Bosh tahririyati, 2006, 2014.

K I R I SH

Aziz, muhtaram o'quvchi!

Siz umumiy o'rta ta'lim maktabini tamomlab, o'zingiz tanlagan kasb-hunar yo'nalishi bo'yicha maxsus bilim, hunar o'rganish maqsadida akademik litsey yoki kollejga o'qishga kirdingiz. Umumiy o'rta ta'lim maktabida Vatanimizning eng qadimgi davridan 1917-yilgacha bo'lgan bir necha ming yillik tarixini o'rganingiz. Endilikda akademik litsey yoki kasb-hunar kollejida o'qish davomida O'zbekistonning 1917-yildan Mustaqillik e'lon qilingunga qadar hamda keyingi davri tarixini o'rganasiz.

Qo'lingizdagi darslik O'zbekiston tarixining sovet davri tarixini yoritishga bag'ishlangan. Sovet davri Vatanimiz tarixining eng murakkab va ziddiyatli yillaridir. Ota-bobolarimiz, bir tomondan, Vatan ozodligi va mustaqilligi uchun mustamlakachilarga qarshi qahramonona kurashdilar. Ikkinchidan, xalqimiz Vatan ravnaqi yo'lida fidokorona mehnat qilib katta bunyodkorlik ishlarini amalga oshirdi. Uchinchidan, sovet mustamlakachiligi xalqimiz boshiga og'ir kulfatlar, yo'qotishlar keltirgan davrdir.

1917-yili ma'rifatparvar, taraqqiyparvar kuchlar sifatida tanilgan jadidlar, Vatan fidoyilari tinchlik yo'li bilan, huquqiy asosda Turkiston Muxtoriyati uchun kurashdilar. Buxoro amirligi va Xiva xonligi hududida Yosh buxoroliklar va Yosh xivaliklar demokratik islohotlar o'tkazish talablarini ko'tarib chiqdilar. Biroq bolsheviklar tomonidan o'lkada o'tkazilgan siyosiy to'ntarishlar oqibatida zo'ravonlarcha o'rnatilgan mustabid sovet hokimiyati tub yerli aholining erkinlik, ozodlik, mustaqillik yo'lidagi harakatlarini shafqatsizlarcha bostirdi.

Mustabid sovet tuzumi O'zbekiston iqtisodiyotini Markaz manfaatlariga bo'ysundirdi, uni metropoliyaning xomashyo bazasiga aylantirdi. O'zbekistonning tabiiy boyliklari, qishloq xo'jaligida yetishtirilgan qimmatbaho paxta, pilla, qorako'l teri, shirin-shakar mevalar Markazga tashib ketildi.

Sovet davrida xalqimizning ma'naviy, madaniy hayoti kommunistik mafkura iskanjasiga solindi. O'zbek xalqining milliy, ma'naviy qadriyatlarini, urf-odatlarini oyoqosti qilindi, o'zbek tili

ikkinchi darajali tilga aylantirildi. Millatning eng ilg'or namoyandalari, ziyolilar qatag'on qilindi.

Mustabid tuzumning zulmiga qaramasdan, olkamizda ijobiy, bunyodkorlik ishlari ham bo'ldi. Xalqimizning fidokorona mehnati bilan ko'plab shaharlar bunyod etildi, zavod va fabrikalar qurildi, millionlab gektar yangi yerlar o'zlashtirildi. Maktablar, oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlari ochildi, madaniy-ma'naviy muassasalar barpo qilindi, ilm-fan, adabiyot va san'at sohasida sezilarli yutuqlarga erishildi.

Aziz o'quvchi! Siz mazkur darslikni o'qish, o'rganish jarayonida mustabid sovet davrida O'zbekistonda yuz bergan murakkab, ziddiyatli voqealar, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-madaniy hayot haqiqatda qanday kechgan bo'lsa, shundayligicha bilib olasiz. Bu davrni xalqimiz hayotidan o'chirib tashlab bo'lmaydi. O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganidek: **«Bu yillar tarixi — bu bizning tariximiz, xalq tarixidir. Tarixdan voz kechib bo'lmaydi».**

Siz ota-bobolarimiz hayotini, ular yashagan davrning mohiyatini to'g'ri tushunishga harakat qiling.

Mazkur darslik O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi Markazi tomonidan tasdiqlangan «O'zbekiston tarixi» fani bo'yicha 40 soatga mo'ljallangan o'quv dasturi asosida tayyorlangan va «Tarixiy adabiyotlarni nashrga tayyorlash va chop etish bo'yicha Respublika ekspert guruhi» xulosasiga asosan qayta nashr etilmoqda. Darslik uchun rasmlarni tanlashda Qahramon Rajabov ishtirok etdi.

I b o b. Turkistonda sovetlar istibdodining o‘rnatilishi. Sovet hokimiyatiga qarshi harakat

1-§. TURKISTONDA 1917-YILGI IJTIMOIIY-SIYOSIIY O‘ZGARISHLAR

Turkiston xalqlari- ning asriy orzusi

Ma‘lumki, Turkiston o‘lkasi Rossiya imperiyasi mustamlakasiga aylantirilib, bu hududda o‘zga davlat hukmdorlarining zo‘rlikka asoslangan boshqaruv tizimi va siyosati yurgizila boshlaganidan e‘tiboran uning mazlum va jabrdiyda xalqlari o‘z erki, ozodligidan mahrum etilib, birovlar qo‘l ostiga tobe bo‘lib qoldilar. Hattoki Turkistonning so‘nggi general-gubernatori A. Kuropatkindek yuqori martabali «zot» ham: «Biz 50 yil tubjoy aholini taraqqiyotdan jilovladik, uni maktablar va rus hayotidan chetda tutdik», deb e‘tirof etgan edi. Biroq shu narsa haqiqatki, bu o‘lkaning tabiatan mag‘rur xalqlari hech qachon o‘zlarining chor-nochor qismatiga tan berib, o‘zgalar jiloviga bo‘ysunib yashashga rozi bo‘lmaganlar, balki, aksincha, o‘z erki, milliy mustaqilligi yo‘lida mardonavor kurashganlar.

«Biz ona O‘zbekiston istiqlolini, uning sha’ni, shavkatini qanday himoya etishni ota-bobolarimizdan meros qilib olishimiz va uning himoyasiga hamisha tayyor turmog‘imiz darkor.

Ulug‘ ajdodlarimizdan muqaddas meros bo‘lib kelayotgan vatanga muhabbat tuyg‘usi, farzandlarimiz, bugungi va kelajak avlodlarimiz uchun chinakam e‘tiqodga, chinakam aqidaga aylansin».

Islom Karimov

Asarlar. 3-jild, T., «O‘zbekiston», 1996, 82-bet.

Olis ko‘hna tariximiz zarvaraqlaridan munosib o‘rin egallagan, aziz nomlari mangulikka muhrlangan To‘maris, Shiroq, Spitamen, Muqanna, Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik, Shayx Najmiddin Kubro, Mahmud Torobiy, Mavlnozoda Abubakr Kalaviy, Amir Temur, Muhammadali Eshon (Dukchi Eshon), Namozbotir Pirimqulov singari nomdor bahodirlarning el boshiga mushkul kunlar tushgan qaltis tarixiy jarayonlarda ko‘rsatgan favqulodda